

СТАНОВИЩЕ
ОТ ДОЦ. Д-Р ЯНА АТАНАСОВА РОУЛАНД
Катедра „Английска филология“
Научно направление: 2. ХУМАНИТАРНИ НАУКИ; 2.1 ФИЛОЛОГИЯ
(Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия –
История на английската литература – Викторианска литература)
За придобиване на ОНС «доктор»
По 2. ХУМАНИТАРНИ НАУКИ; 2.1 ФИЛОЛОГИЯ
(Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия –
История на английската литература)
КАНДИДАТ: ЦВЕТИНА ЦВЕТАНОВА ЦАКОВА

Темата на представената по конкурса дисертация е *The Construction of Feminine Identity in Charlotte Brontë's Novels* („Конструиране на женската идентичност в романите на Шарлот Бронте“). Работата е написана на английски език – достойнство и гарант за разширяване на възможната читателска аудитория, особено относно носители на език. Обемът – 141 страници (127 – основен текст, 12 – изброяване на приносите и библиография със 148 заглавия) – е разпределен в увод, 4 глави и заключение.

Уводът ясно задава параметрите на проучването и конкретизира заглавието. Женското присъствие в романите на Шарлот Бронте *The Professor, Jane Eyre, Shirley, Villette* – в образите съответно на Франсис Анри, Джейн Еър, Шърли и Луси Сноу – залага в обекта и предмета на изследване. Кандидатът цели да постигне яснота по въпроса за социокултурното положение на жената във Викторианска Англия, доминирана от рестриктивен патриархален порядък. Задълбоченият прочит на произведенията, обяснен като част от методологичния апарат, се стреми да разкрие индивидуалните качества на героините, да ги обобщи и обвърже със спецификата на английския реалистичен роман на 19^{ти} век. Цветина Цакова обръща специално внимание на стила на писателката: „флуидност, метафоричност, детайлност и обстоятелственост“ (Автореферат, с. 2). Но докато работата като цяло съвсем естествено постига набелязаните цели и смислово оправдава добре мотивирания още в увода уклон към феминизъм, то не би могло да се каже, че въпросната проблематика, за разлика от онова, което Цветина Цакова твърди (Автореферат, с. 2) е пренебрегвана. Тъкмо обратното – за положението на жените, за социалната им неравнопоставеност, за важността на половата принадлежност в сферата на образованието, както и – по-сетне в историята на английския роман – за жената от нов тип / прогресивната жена / жената с мнение (*the New Woman, the opinionated woman*), за суфражетките – англоезичната критическа литература е в изобилие. Дисертацията подсказва задоволителна, но не и впечатляваща осведоменост в това отношение, а библиографията към нея е огледало на познатостта на избраната тема. Налице е желание да се отчете критическата рецепция на творчеството на Шарлот Бронте.

Работата постепенно, умело и убедително разкрива изследователските мотиви на дисертантката. Детайлният анализ предлага кохерентна обрисовка на основни черти на героините в романите на Шарлот Бронте. Критическият идиом е надежден, стилът на писане е ясен и увлекателен, макар понякога прекомерното, обстоятелствено преразказване на основни събития от романа да обременяват и да създават усещане за тавтологичност. Аргументацията е адекватна, интелигентна, с уместно подбрани цитати от романите и от подходяща критика и теория. Проблематиката е подробно онагледена с примери от конкретните произведения: женското присъствие изпъква в дискусията за познанието, образоването, професионалната реализация и институционализираните дискриминационни порядки във Викторианска Англия; (само)съзнанието на жената е ясно доловимо в съответния автобиографичен наратив.

Научно-приложен принос на изследването е целенасоченият задълбочен прочит на романите на Шарлот Бронте през призмата на феминизма – нещо, което, доколкото ми е известно, не е правено до този момент в България в тези параметри от специалисти по английска литература. В този смисъл евристичният момент е налице и той има своите измерения в академичното англицистично литературознание в страната ни.

Последователно са разгърнати сферите на развитие на женската идентичност: анализът успява умело да изолира учителката, гувернантката, всъщност постоянно учещата приемчива (и състоятелна, притежаваща земя) жена и да оформи от битието на всяка от тях цялостен образ на решителната, отговорна и креативна личност – загрижена едновременно за собствения си интелектуален напредък и за здравословното състояние на общество, в което равнопоставеността да е ръководен принцип при личностно оценяване. Прави впечатление, че кандидатът познава отлично текстовете на романите на Шарлот Бронте: безпроблемно преминаваме от хронологичност при излагане на сюжета и мотива за несвободната жена към акценти и аспектност при подчертаване на определени черти от характерите на героините – независимата учителка Франсис Анри, свободомислещата гувернантка Джейн Еър, силната по дух Шърли (най-трайно представената финансово независима героиня между всички на Шарлот Бронте), порасналата чрез професията на учителка Луси.

Цветина Цакова работи с лекота с основополагащи изследвания в областта на Викторианската литература, като показва как емпириката на произведенията – в ретроспективен план – оправдава предпочитената изследователска платформа, целяща да разкрие социopolитическата ориентация на жената писател в Англия през 19^{ти} век. Откроени са и различията в характерите на мъжете – по отношение на патриархалната рамка, задаваща определен хоризонт на очакванията за професионалните и социални възможности и реализация на жената тогава. Изключително удачно е изведена ролята

на църквата по въпроса за подчинението на жените в главата “The Independent Lucy in Charlotte Brontë’s Novel *Villette*”. Навременно е споменатото отношението към женската същност от страна на известния Викториански писател реалист Уилям Мейкпийс Такъри, оценил високо „Джейн Еър”, но иначе считан за строг критик на женския характер (макар че бих казала, че най-обсъжданият му роман „Панаир на суетата”, 1848, предлага хаплив поглед върху слабостите и зависимостта в човешката природа по принцип, а не само у жената). Дисертантката, изглежда, е наясно и с времевия диапазон на проблематиката в историческата конкретика на английската литература. Спомената е и друга писателка, ревностно изпълнила дълга си към женския въпрос – Елизабет Гаскел – пръв биограф на Шарлот Бронте; Гаскел е цитирана скромно, но вечно в настоящия дисертационен труд. Чудесно подсказаното, но недоразвито сравнение с творчеството на Уилям Уърдсуърт отваря романовия модел на женското присъствие към поетиката на английския романтизъм и към проблема за моралния дълг в английската литература на 19^{ти} век. Подсказаните връзки на настоящото изследване особено с романа на Емили Бронте «Брулени хълмове», както и с романа на Томас Харди «Тес от рода Дърбървил» са индикатор за желанието на Цветина Цакова да намери контекстуални съответствия, да придае жизненост и историческа уплътненост на избраната проблематика.

В заключение биват припомнени предметът, обектът, целите и методологията на изследване, като едва на с. 129 бива обоснована иначе твърде спорадично реализираната амбиция на кандидата да представя връзки и паралели между положението на жените през 19^{ти} век и понястоящем. За да бъде изпълнено последното са необходими конкретни факти и данни в много по-широк диапазон, което в случая не е постигнато. Самото заключение (Дисертация, с. 125-126) не успява, а и не бива да се очаква, че ще може, да обхване проблемите на жените във Викторианска Англия – нито тематичната конкретика на настоящото проучване, нито естеството на заключителната част, позволяват това. Резонно би било обаче да очакваме именно тук очертани някои идеи за по-нататъшни изследвания по темата – във връзка с други писателки от 19^{ти} век, включително може би и неанглоезични. Евентуално допълнително възникналите въпроси и открития на кандидата по хода на работата биха могли да бъдат обобщени в края като пътища за надграждане на темата. Бих подсказала проблема за женското (творческо) самосъзнание във връзка с романите на Джейн Остин и Джордж Елиът и с поезията на Елизабет Барет Браунинг и Кристина Розети.

Работата има приносни елементи. И все пак тя е със силно изразен компилативен характер и не успява да усвои богатата гама от налични монографии по въпроса за положението на жената в английската литература от Викторианството.

Основно са застъпени феминизъмът и някои други фундаментални релевантни изследвания от автори като: Сандра Гилберт и Сюзън Гюбар, Бетина Кнап, Хедър Глен, Линдал Гордън, Хариет Бъорк, Патриша Биър, Уилям Гибсън, Елизабет Дийдс Ермарт, Хелен Моглен, Инга-Стина Юбанк, Нина Ауербах, Уинифред Жерен, Илейн Шоултър, Вирджиния Улф, Гаятри Чакраворти Спивак, Маргарет Хигънет, Патриша Стъбс, Патриша Ингам, Юлия Кръстева, Хелен Сиксу, Маргарет Фулър, Марго Питърс, Сали Шатълуърт, Дороти Ван Гент. Така приданата насока отчита и историческият принос по въпроса за правата на жената на Мери Улстънкрафт, Джон Стюарт Мил, Хариет Мартино, Джийн Рис.

Препоръки за допълнения и забележки към кандидата:

В текста има някои неточности (например вероятно некоректно посочен източник на с. 67 – при цитирнето на Мичъл/Игълтън?). Сред изобилния доказателствен материал авторският глас често загълхва (особ. напр. с. 40 – 47). Основен пропуск е и липсата на позоваване, съответно, на кореспонденцията на семейство Бронте (Barker, Juliet. *The Brontës. A Life in Letters*, 1998) и на известните «Белгийски есета» на Емили и Шарлот Бронте (Lonoff, Sue. ed. *The Belgian Devoirs*, 1997) – тези две заглавия щяха да предложат точни сведения и да онагледят философията на Шарлот Бронте, особено в твърде сложния за нея «брюкселски» период (1842-1844), на който именно почиват романите «Учителят» (The Professor) и „Вийет” (Villette). *The Brontë Myth* на Лукаста Мильр (2002) би осветлил проблематиката, също и *The Foreign Vision of Charlotte Brontë* на Enid Duthie (1975). Вероятно при по-задълбочено проучване Цветина Цакова щеше да види необходимостта от аналитично обиграване на добре известния факт, че романът *Shirley* на Шарлот Бронте е посветен на сестра ѝ, Емили, претворена в Шърли (в инцидента с ухапване от бясно куче е лесно разпознаваем идентичен епизод-първооснова от живота на самата Емили Бронте). Самобитната визия на Шарлот Бронте за жената би изпъкнала при използване и на по-нови критически източници, както и на кое да е издание на подробната биография на Джулiet Баркър *The Brontës* (1994, 1996, 2007, 2010, 2013).

Добре щеше да е в разработката да присъства и връзка по проблематиката с ранните творби на Шарлот Бронте в периода 1829-1835 (съществува издание на Penguin, 1997), прошудирани от Christine Alexander – самата тя, впрочем, само спомената в библиографията. Вероятно липсата на осведоменост в това отношение би могла да бъде обяснена с невъзможност за достъп до оригинални заглавия.

Зад набелязаните посоки стоят доста авторитетни изследвания, незаобиколими при подобно дисертационно начинание.

Основен въпрос, който бих отправила е защо така предложената впечатляваща със своята уместност и философска широта библиография включва толкова много заглавия, които въобще не са цитирани и може би дори не са използвани. Включително: M. H. Kingston, L. Williams, M. Williams, R. Williams, T. Winnifirth, Chr. Weedon, G. Tillotson, K. Tillotson, R. Rylance, Y. Rowland, B. Rigney, C. Ozick, I. Ousby, T. Olsen, J. Kucich, R. Fraser, R. Felski, C. Kaplan, S. Benhabib, M. Barrett, V. Colby, J. Fetterley, R. Coward, J. Culler, E. M. Forster, M. Poovey. В каква степен и как точно е употребен целият този чужд интелектуален труд за академични цели? При действително използване на въпросните автори в аргументацията на кандидата, работата би придобила аналитичния размах, който настоящата проблематика заслужава и би балансирала предложената твърде канализирана и политизирана оптика на феминизма.

Не е ясно защо блок цитатите в текста са толкова стеснени по формат.

И накрая: «обективен» анализ (Автореферат, с. 36) в хуманистиката е непосилна задача – не на последно място поради живата историческа дистанция между обект на изследване и изследващ субект – и двата, херменевтично погледнато, игроно въвлечени един в друг като времепространствена осъзнатост, променяща се непрекъснато под влияние на външни и вътрешни фактори на ставане на смисъла.

Научните публикации на кандидата (Автореферат, сс. 37-38) касаят по-скоро стратегии на академичното изследване и лингвистика, с приложно познание (вкл. съставителство на речник и научен превод). Петте публикации по самата тема на дисертацията (Автореферат, с. 39) са, с изключение на тази в годишника «Научни трудове на ПУ» (2017), изглежда, все още под печат. Те синтезират основните идеи от съответните глави на дисертацията.

Направените забележки имат по-скоро (но не единствено) препоръчителен характер. Считам, че при желание от страна на дисертантката да тиражира своя труд в книга (или методическо пособие за студенти английцисти), чрез наваксаните пропуски той би постигнал по-категорична изследователска представителност.

Препоръчвам на почитаемото жури да подкрепи настоящата кандидатура и да присъди на Цветина Цветанова Цакова образователната и научна степен «доктор».

28.12.2018

Подпис:

Доц. д-р Яна Атанасова Роуланд